

ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΜΕ ΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ

Το μοναστήρι του Αγ. Χρυσοστόμου

Του κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΑΠΑΚΗ,
δασκάλου - θεολόγου

1

29 Ιουνίου. Γιορτή των Κορυφαιών Αποστόλων Πέτρου και Παύλου. Τέτοια μέρα γιόρταζε το μοναστήρι του Αγ. Χρυσοστόμου γιατί τα εγκαίνια του πρώτου ναού είχαν γίνει στις 29 Ιουνίου. Χιλιάδες προσκυνητές από τα γραφικά χωριά του Πενταδαχτύλου Δικωμο, Συγχαρί, Βουνό, Κουτσοβέντη, αλλά κι από τα χωριά της Κυθρέας και τη Λευκωσία, μαζεύονταν για να τιμήσουν τον Ιερό Χρυσόστομο, τον φλογερό Ιεραρχή της Εκκλησίας.

Ήταν ένα πανηγύρι μοναδικό σε κοσμοσυρροή. Οι δρόμοι γέμιζαν αυτοκίνητα σε μεγάλη απόσταση, κι ο κόσμος έμοιαζε με μελίσι. Ήταν μια ευκαιρία να βλέπονται οι κάτοικοι των γύρω χωριών που οι περισσότεροι ήταν γνωστοί και φίλοι. Κοντοστέκουνταν, ανταλλάζαν μερικές θερμές και εγκάρδιες κουβέντες και συνεχίζαν να μπουν από τη μεγάλη εξώπορτα του μοναστηριού μέσα για να προσκυνήσουν τη χάρη του μεγάλου Αγίου. Μόλις εμπαινες δεξιά, μια πέτρινη βυζαντινή βρύση με μπόλικο νερό δροσίζε τους προσκυνητές. Πιο πάνω υψωνόταν ένας πελώριος βράχος κοφτός κι απότομος και στη ρίζα του βρισκόταν η περιφημη πηγή με το θαυματουργό αγιασμα του αγίου Χρυσοστόμου.

Το μοναστήρι βρίσκεται κάτω από το βουνό που στην κορυφή του είναι κτισμένο το Φρούριο Βουφαβέντο. Βρίσκεται σε υψόμετρο 512μ., έντεκα μιλία βόρεια από τη Λευκωσία. Η τοποθεσία του είναι μαγευτική. Ο καταπράσινος μεγάλος κήπος του μοιάζει με όαση στη νότια πλευρά του βουνού. Από εκεί αγναντεύει κανείς τη Λευκωσία, τον κάμπο της Μεσαριάς με τα γύρω χωριά, ένα θέαμα μοναδικό σε ομορφιά. Λίγο πιο πάνω φαντάζει σαν ακοίμητος φρουρός ο άγιος βράχος με το Βουφαβέντο, το κάστρο της Ρήγαινας.

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ

Η Μονή ιδρύθηκε στους Βυζαντινούς

χρόνους πιθανότατα κατά τις ημέρες του πρώτου Χριστιανού Αυτοκράτορα. Ίσως ιδρύθηκεν από την Αγία Ελένη. Κι αυτό γιατί ο παλιότερος από τους δύο ναούς ονομαζόταν Αγία Ελένη. Υπάρχουν δυο ναοί που κτιστηκαν σε διαφορετικές εποχές και είναι ενωμένοι μεταξύ τους. Ο ναός της Αγίας Ελένης βρίσκεται στα νότια και στα βόρεια του Αγίου Χρυσοστόμου. Η Αγία Ελένη το 330 ίδρυσε την Ιερά Μονή στο όνομα της Αγίας Τριάδος όμως προς τιμή της ιδρύτριας του ο ναός φέρει το όνομα της. Για την αρχαιότητα της Μονής γράφουν ο Μπάρσκυ το 1735 ο Μαριτί το 1738 και ο Ποπόκ το 1762 (Τσικνοπούλου Ιερά Μονή Χρυσοστόμου Λευκωσία 1959 σελ. 69).

Η σχετική παράδοση όπως την αναφέρει ο Μπάρσκυ είναι η εξής: Μια βυζαντινή Αρχόντισσα αρρώστησε από λέπρα και επειδή ο ήλιος του θέρους δυνάμωνε τους πόνοους της, έκτισε στην κορυφή του βουνού μια κατοικία στην οποία έμεινε κατά τους θερινούς μήνες. Πέρασαν χρόνια πολλά χωρίς να βρει θεραπεία. Είδε τότε ένα όνειρο που της επεβαλλε να κατεβεί από το βουνό και σ' ένα σημείο υπήρχε τρεχάμενο νερό. Εκεί αν λουζόταν θα θεραπευόταν. Χωρίς χρονοτριβή η αρχόντισσα με τη βοήθεια των υπηρετών της βρήκε την πηγή, λούσθηκε και γιατρεύτηκε. Αργότερα έκτισε ναό προς τιμήν της Αγίας Τριάδος καθώς και το Μοναστήρι αυτό. (Τσικνοπούλου ενθ. ανωτ. σελ. 20).

Συμπληρωματική όμως παράδοση αναφέρει ότι στην ιαματική πηγή λούσθηκε και θεραπεύτηκε πρώτα το σκυλλάκι της «Βασίλισσας», η Πριγκίπισσας που είχε κολλήσει και αυτό λέπρα από τα χαιδιά της κυρίας του. Παραξευμεμένη η Αρχόντισσα από την αναπάντεχη θεραπεία του σκύλλου βάζει τους υπηρέτες της να παρακολουθούν το σκυλλάκι. Αυτοί το είδαν να κατεβαίνει και να λούζεται σε μια πηγή. Ξανά και ξανά. Πήγαν, λοιπόν και το είπαν στην Αρχόντισσα του κάστρου. Τότε η Αρχόντισσα αποφάσισε να

δοκιμάσει και αυτή το φάρμακο. Πράγματι. Από τα πρώτα κιόλας μπάνια άρχισε να γίνεται καλά. Σε λίγες μέρες, ήταν εντελώς υγιής.

Τώρα πια μπορούσε να γυρίσει στη Λευκωσία κοντά στους φίλους και συγγενείς της. Άρχισε μάλιστα να κάνει τις προετοιμασίες. Μια νύχτα όμως είδε ένα παράξενο όνειρο. Φανερώθηκε στον ύπνο της ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος και της είπε: «Εδώ είναι ο τόπος σου. Εδώ που γιατρεύτηκες, εδώ πρέπει να ζήσεις και τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής σου. Κτίσε μια εκκλησία χαρισμένη στ' όνομα μου και μείνε εκεί σ' όλη σου τη ζωή». (Αθηνά Ταρσούλη. «Η Κύπρος», σελ. 446).

Έτσι η Αρχόντισσα έκτισε δίπλα από τον ναό της Αγίας Ελένης και ένα ναό προς τιμή του Αγίου Χρυσοστόμου. Φαίνεται ότι η παλιά Μονή θα είχε ερημωθεί από τις επιδρομές των Σαρακηνών και η Αρχόντισσα εφρόντισε να ξαναδώσει ζωή στο μοναστήρι. Ο Τσικνόπουλος άσχετα με την αλήθεια ή όχι της παράδοσης τοποθετεί την ανακαίνιση του ναού της Αγίας Ελένης και την ανέγερση του ναού του Αγίου Χρυσοστόμου το 990 μ.Χ.

Η παράδοση αναφέρει ότι η θεραπευμένη κυρία είναι θαμμένη μέσα στην εκκλησία μαζί με δύο πιστές υπηρέτριες της. Οι μοναχοί άναβαν ένα καντηλι πάνω από τον τάφο της για να θυμούνται την ευεργέτιδα της μονής τους.

Όμως φαίνεται ότι το θέμα της Αρχόντισσας αυτής είναι λίγο μπλεγμένο. Στο μοναστήρι υπάρχει και μια εικόνα που παρουσιάζει την Μαρία Μολίνο και το γιο της να προσεύχονται γονατιστοί μπροστά στην Παναγία. Δίπλα όρθιος ο Άγιος Ιωάννης ο Ελεήμων. Η επιγραφή αναφέρει «Η δέσποινα της δούλης του Θεού Μαρίας του Μολίνο». Το πρώτο ερώτημα είναι γιατί αναφέρεται ο Ιωάννης ο Ελεήμων και όχι ο Χρυσόστομος. Το δεύτερο ερώτημα είναι: Μήπως είναι αυτή η Αρχόντισσα που θεραπεύτηκε και ίδρυσε το μοναστήρι αυτό. Στο πρώτο ερώτημα δε μπορούμε ν' απαντήσουμε, εξ άλλου δεν είναι και τόσο σημαντικό. Στο δεύτερο ερώτημα η Αθηνά Ταρσούλη απαντά καταφατικά.

Όμως είναι λανθασμένη η ταύτιση των δύο αυτών «κυριών». Αποκλείεται η Μαρία Μολίνο η Ενετή Αρχόντισσα να είναι η ίδρυ-

τρια της Μονής όπως λέγει η παράδοση. Η εικόνα αυτή ζωγραφίστηκε το 1500 περίπου ενώ ο ιερός ναός του Αγίου Χρυσοστόμου κτίστηκε το 990 (Τσικνοπούλου ενθ' ανωτ. σελ. 72). Η Μαρία Μολίνο είναι η ευγενής κυρία που κατά την ομολογία του περιηγητή Μαριτί (1762) ανεστήλωσε τον ναό της Αγίας Ελένης και ανακαίνισε τη Μονή. Κι αυτό το έκανε ίσως από ευγνωμοσύνη προς τον άγιο για κάποιο καλό που της έκανε. Ίσως για τη θεραπεία κάποιας δερματικής αρρώστειας του γιου της ή της ίδιας.

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως στο μοναστήρι υπάρχουν δύο ναοί. Ο νότιος ναός κτίστηκε το 330 από την Αγία Ελένη. Κατά τις αραβικές όμως επιδρομές υπέστη μεγάλες βλάβες ιδίως το 806. Το 990 επισκευάστηκε από ευσεβείς προσκυνητές και διατηρήθηκε ως προσκύνημα μόνο, γιατί εν τω μεταξύ είχε κτιστεί και η εκκλησία του Αγ. Χρυσοστόμου η οποία ήταν ο κυρίως ναός του μοναστηριού. Το 1400 άρχισε πάλι να λειτουργεί αλλά με την κάθοδο στην Κύπρο πολλών Μαρωνιτών προστέθηκε στη δυτική πλευρά του Μαρωνιτικός Ευκτήριος Οίκος. Παρόμοια περίπτωση βλέπουμε και στο ναό της Παναγίας Αψινθιώτισσας στο Βουνό.

Το 1571 ο Μαρωνιτικός Ευκτήριος Οίκος εγκατελείφθηκε διότι τέλειωσε η θρησκευτική καταπίεση των Φραγκών και των Ενετών με την έλευση του Τούρκου κατακτητή. Στη συνέχεια ο ναός κατέστη ετοιμόρροπος. Το 1891 γκρεμίστηκε και χτίστηκε σ' ολόκληρο το χώρο της Αγ. Ελένης και του Μαρωνιτικού ναού ο τελευταίος ιερός ναός που βρισκόταν εν χρήση μέχρι το 1974. Όμως ο νέος ναός δε διατήρησε την παλιά ομορφιά του που ήταν μοναδικός στο ρυθμό. Ο Geffery (Τσικνοπούλου ενθ' ανωτ. δελ. 73) αναφέρει ότι το σχέδιο του εμοιαζε με τον Αντιφωνητή και το ναό της Αψινθιώτισσας.

Ο ιερός ναός του Αγίου Χρυσοστόμου που βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του ναού της Αγίας Ελένης κτίστηκε το 990. Το 1400 κτίστηκε στη δυτική πάλι πλευρά του από τους Μαρωνίτες μια στοά για το Λατινικό Ευκτήριο. Περίπου το 1670 ερειπώθηκε και εγκαταλείφθηκε. Το 1683 αναστηλώθηκε και άρχισε πάλι να λειτουργεί. Μετά τον σεισμό του 1741 εγκαταλείφθηκε για να επιδιορθωθεί το 1762. Γύρω στο 1900 αφέρθηκε για τρίτη φορά στη φθορά. Το 1945

-57 αναστηλώθηκε και παραδόθηκε στους προσκυνητές για να θαυμάζουν το κάλλος και το μεγαλείο του.

Το 1974 με την τούρκικη εισβολή εγκαταλείπονται και οι δύο εκκλησίες και το μοναστήρι στο έλεος του τούρκικου Ατίλα. Τελευταία διαβάσαμε στις εφημερίδες ότι ο ένας από τους δύο ναούς (ποιός άραγε;) μετατράπηκε σε τζαμί από τους Τούρκους. Ότι δεν τόλμησε η μακρόχρονη λαιπάπα των φρικτών δυναστών της Κύπρου να κάμει το έκαμε ο αδίσταχτος Ατίλας που δε σέβεται ούτε ιερά ούτε όσια και που συμπεριφέρεται τριαχειρότερα κι από τους μεσαιωνικούς προκατόχους του.

ΜΟΝΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ - ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Το 12ον αιώνα η μονή γνώρισε μεγάλη δόξα και λαμπρότητα. Είχε πάρα πολλούς μοναχούς. Το 1152 - 1159 ήρθε εδώ για να μονάσει ο Άγιος Νεόφυτος από τον Κάτω Δρυ των Λευκάρων. του ανατέθηκε μάλιστα να καλλιεργεί τα αμπέλια που βρίσκονταν στην τοποθεσία Βούππες του Κουτσοβέντη. Αφού έμεινε εδώ για επτά χρόνια αναχώρησε για την Πάφο. Διακρίθηκε σαν μοναχός στον Άγιο Χρυσόστομο και πάντοτε διατηρούσε στενές σχέσεις με το μοναστήρι του Αγ. Χρυσοστόμου. στην οροφή της Εγκλειστρας του υπάρχει επιγραφή που αναφέρει ότι ο Έγκλειστος Νεόφυτος ήταν πνευματικό τέκνο της «εν τω Κουτζουβενδη Ιεράς Μονής του Χρυσοστόμου».

Το δωδέκατο αιώνα είχε πάρα πολλούς μοναχούς το μοναστήρι. Όμως τον καιρό της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας οι μονές βρισκόνταν υπό διωγμό. Έτσι και εδώ λιγοστεύουν οι μοναχοί διότι οι φορολογίες των μονών είναι ψηλές και η προσελκύση στον μοναχισμό έπρεπε να εγκριθεί από τους Φράγκους και τους Ενετούς. Το ίδιο συμβαίνει και κατά την Τουρκοκρατία τα μοναστήρια σκληρώθηκαν και συλήθηκαν.

Οι Τούρκοι όταν έφτασαν στο μοναστήρι του Αγίου Χρυσοστόμου έσπασαν και κατέστρεψαν τα πάντα ελπίζοντας ότι θα βρουν θησαυρούς. Ο Ρώσος μοναχός Μπάσκυ (1735) αναφέρει ότι «την εποχήν της τουρκικής κατακτήσεως οι Μοναχοί εφυγαν εις τα βουνά και εις τας ερημούς από φόβον των Μωαμεθανών. Οι κατακτηταί ευρόντες την Μονήν κενήν ήλπισαν ότι θα ευρισκόν θησαυρούς κρυμμένους κάτω από τα μάρμαρα. Εθραυσαν λοιπον και εσκαψαν

αλύπητα τον διάκοσμον αυτής της Εκκλησίας. Ημπορεί κανείς να ιδή τα ίχνη αυτής της καταστροφής» (Ταϊκνοπούλου ενθ' ανωτ. σελ. 56).

Λίγο αργότερα ο Μέγας Βεζύρης έδωσε στους Έλληνες το δικαίωμα να απελευθερώσουν με λύτρα το μοναστήρι που κατέλαβαν οι Μωαμεθανοί! Έτσι απολυτρώθηκε και η Ιερά Μονή του Χρυσοστόμου αφού αγοράστηκε από θεοσεβή πλούσιο Χριστιανό, ο οποίος περι τα τέλη της ζωής του τη χάρισε στον Πανάγιο Τάφο. Από τότε η Μονή Χρυσοστόμου υπάγεται στο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων.

ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

Η Μονή είχε αρκετά κτίσματα: Η εκκλησία της Παρθένου (Αφέντρικας) του Κουτσοβέντη βρίσκεται μεταξύ της Μονής και του χωριού. Στη νοτιά πλευρά της βρίσκεται η Εκκλησία του Σωτήρος. Μέσα σ' αυτή βρίσκονται ωραιότατες τοιχογραφίες που αναφέρονται στα Πάθη του Σωτήρος.

Στην Ιερά Μονή Χρυσοστόμου υπάγεται και η Μονή της Παναγίας Αμνιθιώτισσας που βρίσκεται κοντά στο χωριό Βουνό καθώς και ο ιερός ναός του Αγίου Γεωργίου του Ρηγάτη στη Μόρφου. Μέσα στους ναούς του Αγ. Χρυσοστόμου και της Αγίας Ελένης υπήρχαν ωραιότατες εικόνες σπάνιας αξίας όπως του Προδρόμου, του Αγ. Παύλου, του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, της Παντάνασσας, καθώς και οι τοιχογραφίες του Αγ. Χρυσοστόμου, Μ. Βασιλείου, του Ενταφιασμού (πρόκειται για μια σπάνια τοιχογραφία με πρωτοφανή παραστατικότητα στην έκφραση των προσώπων).

Μέσα στο γύρισμα των αιώνων το μοναστήρι του Χρυσοστόμου γνώρισε χρόνια δόξας, λαμπρότητας και μεγαλείου αλλά και χρόνια ξεπεσμού, μαρασμού και ολέθρου. Ο τελευταίος όλεθρος όμως του 1974 ήταν κάτι το ανεπαναληπτό αφού ο ναός μετατράπηκε σε τζαμί κι οπωσδήποτε οι Τούρκοι κατακτητές θα κατέστρεφαν το κάθε χριστιανικό ενθυμιο.

Η ήμερη μορφοιά η συνταιριασμένη με το επιβλητικό μεγαλείο της γυρω οροσειράς και της πεδιάδας που αιχλωνόταν κάτω από το μοναστήρι, άφηναν τον προσκυνητή εκστατικό. Νόμιζες ότι η ηρεμία του τοπίου υμνούσε το μεγαλείο του Θεού στις γαλήνιες μέρες που κυλούσαν ήσυχα κι αμέριμνα. Η αγριάδα των γυρω βράχων από την άλλη